

LEKSIKA

Jurģis Pakeris (Jurgis Pakerys)

Par ko liecina *feikais* un *superģgs*?¹

superģga rģga
superģga rģga
superģga atpģta izkģp no porģa
superģgas baumas
uzvarģtas kaujas
superģga
*tu esi superģgi forģa*²

1. Labi zinģms: kad divas kultģras nonģk intensģvģ saskarsmģ, tģs ar laiku viena no otras sģk pģrņemt daģģdas reģlijas un kopģ ar tģm – arģ vģrdus, kas tģs apģzmģ. Devģjkultģru un valodu, no kuras citģ valodģ aizģģst kģdu vienģbu, turpmģk dģvģsim par devģjvalodu, bet pieņemoģo valodu, kura no citas valodas aizģģst kģdu vienģbu, – par aizģģvģjvalodu, savukģrt pģrņemtos vģrdus – kģ ierasts – par aizģģvģumiem. Tiesa gan, jģpiebilst, ka aizģģvģumus pareizģk bģtu dģvģt par kopģjģm, jo aizģģvģjvaloda devģjvalodai nevis palģdz uz kģdu laiku aizģņemtģs vģrdu, bet rada tģ vairģk vai mazģk precģzu kopģju. Kģ ņģ kopģja tiek radģta – tas ir interesants jautģjums, kurģ ļauj daudz ko secinģt par paģu aizģģvģjvalodu: kģ tģ izvģlas savas skaņģas, kas atbilstu devģjvalodas skaņģm, kģ aizģģto vģrdu deklinģ vai konjugģ, cik precģzi imitģ devģjvalodas nozģmes utt. Kopģjas radģšanu turpmģk dģvģsim par aizģģvģuma adaptģciju, bet visvairģk uzmanģbas veltģsim morfoloģijai – pievienotajģm galotņģm un piedģkļģiem.

Visbieģģk kultģras savstarpģji pģrņem daģģdus konkrģtus un abstrģktus objektus, tģdģļ arģ tos apģzmģjoģie lietvģrdi tiek aizģģti visvairģk. Daudz retģk tiek kopģti darbģbas vģrdi un ģpaģģbas vģrdi, bet to adaptģcija var bģt ļoti daģģda

¹ Sirmsģģi pateicos Latvģģu valodas aģentģrai par pamudinģjumu uzrakstģt ņo rakstu un Lģsmai Sirmuleģ – par rūpģgo teksta tulkojumu no lietuvģģģu valodas, bet Vilmai ņaudiņai un Dainai Nģtiņai – par vģrtģģģm piezģmģm un labojumiem. Liels paldģies par palģdzģbu aizģģto ģpaģģbas vģrdu vģkģģnģ Andrai Kalnaģai, Guntai Kļavai, Ilzei Lokmanei, Jģnim Valdmanģm un Latvģjas Universģtģtes studentģem. ņajģ rakstģ izmantoju tikai daļu no savģktajģiem materiģliem, plaģģk sk. Pakerys 2016. Protģms, par visģm iespģģjamģm materiģla un tģ interpretģcijas neprecģzģtģtģm esmu atbildģģs vienģģģ es pats.

² Martas Asinis, OK. Super!, *Sestais albums*, 2014. Pieejģms: <https://martasasinis.bandcamp.com/track/ok-super>

un interesanta.³ Šoreiz vēlētos parunāt par jaunajiem (vai salīdzinoši jaunajiem) īpašības vārdu aizguvumiem latviešu sarunvalodā un slengā, kas galvenokārt aizgūti no angļu valodas, un aplūkot to morfoloģisko adaptāciju: tie ir lokāmi vai nelokāmi, kādi piedēkļi un kāpēc tiek pievienoti. Piemēram, angļu valodas vārdu *cool* latviešu sarunvalodā vai slengā mēdz atspoguļot vairākās formās:

angļu *cool* (*guy*) > latviešu (1) *kūl* (*džeks*)
 (2) *kūl-s*, *kūl-ais* (*džeks*)
 (3) *kūl-īg-s* (*džeks*)⁴

Kā redzams, pirmais variants ir nelokāms, otrais ir ieguvis noteikto vai nenoteikto galotni, savukārt trešais – izskaņu *-īg-s*. Mēģināsim secīgi noskaidrot, kāpēc tā ir?

2. Sāksim ar tiem gadījumiem, kur aizgūtais īpašības vārds latviešu valodā netiek morfoloģiski adaptēts un deklinēts, piemēram, *hot* (*bilde*), *kreizī* (*ideja*), *kūl* (*beibes*), *super* (*koncerts*), *top* (*spēle*).⁵ Kā šādu lietojumu interpretēt?

Pirmkārt, dažos gadījumos ir saskatāma koda maiņa vārda līmenī (angļu *word level code-switching*, *single word code-switching*), kad divvalodīgs vai daudzvalodīgs cilvēks, runādams latviski, uz brīdi pārslēdz komunikācijas kodu uz citu valodu – vienu vārdu pasaka citā valodā un turpina runāt latviski.⁶ Salīdzināsim šos divus teikumus: pirmajā kods pārslēgts, iestarpinot tikai vienu vārdu, bet otrajā – jau vārdu savienojumu:

³ Dažādu vārdšķiru aizguvumu kvantitatīvos datus sk., piemēram, Tadmor 2009, 61.

⁴ Piemēram, *domāju, ka Durents ir kūl džeks* (http://sportacentrs.com/futbols/06052008-chelsea_nenonem_spriedzi_no_united?page=4591, skatīts 09.07.2016.); *es, kā jau riktīgi kūls džeks, dzēru no pudeles, kura bija aptīta ar maisiņu* (<http://klab.lv/~bondarsk/1921.html>, skatīts 15.05.2006.); *tas vilks jau bij kūlais džeks – gitāru spēlēja, viss kā vajag* (<https://www.tauta.lv/diskusijas/tema/?tid=698&pag=20>, skatīts 02.12.2009.); *tu lūk esi afigenna kūlīgs džeks* (<https://piezimes.lv/2008/06/18/uzdevums-juristiem-vai-blogeris-ir-zurnalists/>, skatīts 18.06.2008.).

⁵ <https://www.draugiem.lv/betishh/gallery/?pid=276554043>, skatīts 21.08.2012.

<http://www.sapforums.lv/index.php?t=23574>, skatīts 08.08.2007.

<http://www.veritweet.com/update/20228119>, skatīts 21.01.2016.

http://www.tvnet.lv/muzika/latvija/2241-dzintaru_koncertzale_jana_stibela_koncerts/comments, skatīts 07.09.2008.

http://sportacentrs.com/futbols/virsliga/04102009-hodels_i_top_i_spele_bet_tik_maz_skatitaj, skatīts 05.10.2009.

⁶ Tādi gadījumi latviešu valodniecībā tiek dēvēti par svešiespraudumiem (sk. Baldunčiks 1989, 22).

*Trešdienu gaida laikam visvairāk – tā ir **Crazy** diena, – jo trakāk, jo labāk.*⁷

*Jau šodien pirmajā dienā uzzināju, ka restorāna šefs ir **totally crazy guy**.:) intriģejoši [...].*⁸

Pāreja no vārda limeņa koda maiņas uz valodā pilnībā integrētu aizguvumu ir pakāpeniska: sākotnēji adaptācija var būt tikai fonoloģiska, vēlāk – arī morfoloģiska.⁹ Starp citu, koda maiņa dažkārt var atspoguļoties arī grafiski: ja tiek saglabāta citas valodas rakstība (kā minētajos piemēros), visticamāk, kaut uz īsu brīdi tiek mainīts kods, un vārda aizguvuma vēl nav. Protams, autentiska rakstība nav droša koda maiņas pazīme, jo arī īstus aizguvumus aizguvējvalodā var rakstīt autentiski, bet izrunāt adaptētā veidā.

Par koda maiņu grūtāk runāt tajos gadījumos, kad nedeklinējamu citas valodas vārdu sāk lietot cilvēki, kuri attiecīgo valodu nemaz neprot (vai prot ļoti vāji). Viņi nevar mainīt kodu, bet gan tikai, atdarinādami citus runātājus, teikumā iestarpina citas valodas elementu. Tad jau var atzīt, ka sastopamies ar aizguvumu,¹⁰ bet no citiem leksikas elementiem tas atšķiras ar to, ka nav lokāms; tā morfoloģisko adaptāciju var dēvēt par nulles adaptāciju. Dažos gadījumos šāds aizguvums ar laiku tiek morfoloģiski adaptēts (iegūst galotni vai piedēkli ar galotni), bet dažkārt – tā arī paliek nelokāms, izņemot perifrastiskas konstrukcijas. Latviešu valodā ir nostiprinājies ļoti maz nelokāmu aizguvumu (piemēram, *haki, lillā, rozā, retro* u. tml.), tādēļ pēc kāda laika būs interesanti pavērot, cik un kādi pašlaik nelokāmie aizguvumi no angļu valodas būs saglabājušies un vai, piemēram, grūtāk adaptēsies īpašības vārdi, kas beidzas ar patskani (*fensī, kreizi, trendī* utt.), salīdzinot ar īpašības vārdiem, kas beidzas ar līdzskani.

Runājot par morfoloģisko adaptāciju un salīdzinot ar aizguvumiem no vācu un krievu valodas, jāsaprot, ka angļu valodas morfoloģija ir atšķirīga: īpašības vārdiem nav lokāmu galotņu (tikai salīdzināmās pakāpes), tādēļ angļu valodas aizguvumu nedeklinēšanai latviešu valodā varētu būt devējvalodas ietekme. Piemēram, kopējot lokāmu vācu vai krievu valodas īpašības vārdu, runātāji saskaras ar problēmu: ko darīt ar devējvalodas locījuma morfēmu – saglabāt vai mainīt? Visbiežāk šīs morfēmas tiek mainītas, bet angļu valoda

⁷ <http://www.salacskola.lv/2015/02/krasaina-nedela-2/>, skatīts 16.02.2015.

⁸ <https://sandramartinsone.wordpress.com/author/sandramartinsone/page/51/>, skatīts 18.10.2008.

⁹ Plašāk par anglicismu aizgūšanas stadijām latviešu valodā sk. Baldunčiks 1989, 18–28; par koda maiņas un aizguvuma atšķirībām sk., piemēram, Thomason 2001, 132–136.

¹⁰ Sal. Thomason 2001, 133 (kā autore pareizi atzīst, ja visi runātāji ir divvalodīgi vai daudzvalodīgi, šis kritērijs nav ļoti noderīgs).

šādas problēmas nerada un morfoloģisku adaptāciju nerosina. Taisnības labad gan jāatzīst, ka angļu valodas lietvārdiem arī nav locījuma galotņu (tiek apzīmēts vienīgi daudzskaitlis), bet latviešu valodā bez galotnēm, izrādās, tie tiek lietoti daudz retāk nekā īpašības vārdi. Iespējams, ka lietvārdus bez locījuma galotnēm dažādu valodu sistēmas vienkārši mazāk tolerē (ir būtiski uzsvērt to sintaktisko funkciju) nekā nelokāmus īpašības vārdus. Interesanti arī tas, ka nelokāmas aizgūto angļu īpašības vārdu formas Eiropas valodās sastopamas biežāk predikatīva, nevis atribūta pozīcijā.¹¹ Domājams, ka šī tendence vērojama arī latviešu valodā: ievadot *Google* meklētājā vārdu savienojumus *super koncerts*, *superīgs koncerts* un *koncerts bija super*, *koncerts bija superīgs*, noskaidrojās, ka nelokāmā forma (*super*¹²) predikatīvā funkcijā patiesībā tiek lietota daudz biežāk, savukārt lokāmā forma ar piedēkli (*superīgs*) biežāk sastopama atribūta pozīcijā, sk. 1. tabulu:

	Atributīva pozīcija (_____koncerts)	Predikatīva pozīcija (koncerts bija _____)
<i>super</i>	1 200	2 940
<i>superīgs</i>	1 860	517

1. tabula. Formu *super* un *superīgs* lietojums atribūta un predikatīva pozīcijā internetā¹³

3. Tagad pāriesim pie tādiem gadījumiem, kad aizgūtie īpašības vārdi vienkārši iegūst locījumu galotnes – šo adaptācijas veidu sauksim par fleksiju pievienošanu. Ņemot vērā to, ka absolūti lielākā daļa latviešu valodas īpašības vārdu ir lokāmi, galotņu pievienošanu aizgūtam celmam var uzskatīt par dabiskāko adaptācijas veidu: nelokāmais aizgūvums (*super*) ir pilnībā neadaptēts, bet piedēkļa pievienošana (*super-īg-s*) jau šķiet lieka, jo vajadzētu pietikt tikai ar galotni. Latviešu valodā aizgūvumi no vācu un krievu valodas parasti tiek (vai tika) adaptēti, pievienojot (vai mainot) fleksijas, piemēram, *fein-s* (< *fein*), *forš-s* (< *forsch*), *švak-s* (< *schwach*), *krut-s* (< *krut-oj/крым-оў*), *riž-s* (< *ryž-ij/рыж-уї*), *tup-s* (< *tup-oj/myn-оў*) (LSV).¹⁴ Tomēr aizgūvumi no angļu valodas retāk tiek latviskoti, pievienojot galotnes. Kā jau iepriekš minēts, tas varbūt ir tādēļ, ka arī devējvalodā tiem nav galotņu, piemēram,

¹¹ Görlach 2002, 7–8.

¹² < angļu *super* (iespējama krievu valodas starpniecība).

¹³ Izmantots www.google.lv, informācija vākta 2016. gada augustā.

¹⁴ Adaptējot krievu valodas īpašības vārdus, reizēm galotnes var arī saglabāties, sal. *rižj-s* (LSV): šajā aizgūvumā *-ij-* ir kā iekonservēta krievu valodas (īpašības vārda garās formas) vir. dz. vsk. nominatīva galotne, pie kuras tiek pievienota latviešu valodas galotne *-s* (kura arī apzīmē vir. dz. vsk. N.).

slenga vārdnīcā (LSV) ir iekļauti *kūl-s* (< cool), *fakīn-s* (< fucking), internetā ir fiksēti *feik-s* (< fake, piemēram, *Tu esi feiks profils, aiz Tevis stāv PR aģentūra*¹⁵), *kjūt-s* (< cute, piemēram, *bet tāds matains bosiks arī ir kjūts*¹⁶), *kreiz-s* (< crazy, piemēram, *jūtam un darām kreizas lietas, aizpildot tukšumu*¹⁷) u. tml.

Atsevišķos gadījumos aizgūtie īpašības vārdi iegūst arī noteiktās galotnes, piemēram, *feikie darba piedāvājumi*¹⁸ (< fake); *Karlosa oldskūlais buss*¹⁹ (< old-school); *megasupadupakūlais plāns*²⁰ (< cool); *pec [= pēc] tam pie manis mājās bija superais sex*²¹ (< super) u. tml. Šeit redzams, ka runātāji īpašības vārdu lietojumu interpretē kā klasificējamu – ar šiem pazīmju nosaukumiem raksturotie objekti tiek izdalīti no citiem līdzīgiem, bet dažviet vērojama pazīmes pastiprinātājas emocionālā nokrāsa (sal.: Endzelīns 1951, 597; MLLVG I 443; LVG 396). Lai gan labi zināms, ka noteikto un nenoteikto formu lietojums latviešu valodā dažos gadījumos svārstās,²² noteikto galotņu pievienošana pie aizgūtiem celmiem parāda, ka šis noteiktības izteikšanas veids nešaubīgi ir dzīvotspējīgs un produktīvs.

Interesanti, ka ģenētiski un strukturāli tuvajā lietuviešu valodā angļu valodas aizguvumu adaptēšana ar galotnēm ir ļoti reti sastopama, būtībā vienīgi kā izņēmumi (dominē neadaptētas formas, kurām reizēm tiek pievienoti piedēkļi ar galotnēm),²³ tādēļ latviešu valoda izceļas ar produktīvāku angļu valodas aizguvumu adaptāciju, izmantojot tieši galotņu pievienošanu (tiesa gan, tas nav tik bieži sastopams, salīdzinot ar agrāko vācu un agrāko un tagadējo krievu valodas aizguvumu latviskošanu). Iespējams, ka šādu adaptāciju latviešu valodā balsta ievērojamais skaits aizgūto starptautisko lietvārdu, kuru formas sakrīt ar vīriešu vai (retāk) sieviešu dzimtes īpašības vārdu nenoteiktajām formām, piemēram, *direktīva, groteska, kolektīvs, kulinārs, minerāls, potenciāls, oriģināls, ovāls* u. tml.²⁴ Arī angļu valodā ir daudz

¹⁵ https://twitter.com/andris_ce/status/294948969056980992, skatīts 23.01.2013.

¹⁶ <http://klab.lv/~toadbeauty/706387.html>, skatīts 03.05.2012.

¹⁷ <http://blogi.oho.lv/?kid=674207>, skatīts 11.11.2013.

¹⁸ <http://klab.lv/community/darbs/189427.html>, skatīts 15.07.2010.

¹⁹ <http://celoju.draugiem.lv/celojums/3064223/autostops-lidz-spanijai>, skatīts 31.08.2010.

²⁰ <http://nobody.lv/blog/r-asprins-quotkargejais-jaukais-mitsquot-un-quotmita-koncepcijas-vai-kludainie-prieksstatiquot>, skatīts 07.06.2009.

²¹ http://www.tvnet.lv/egoiste/attiecibas/68326-ar_un_bez_otram_pusem/comments/page/5, skatīts 14.12.2005.

²² Sk. LVG 397–402 ar tālākām norādēm.

²³ Sk. Pakerys (iespiešanās).

²⁴ Par šādām formām plašāk sk. Skujiņa 1982; Skujiņa 2002, 98–99. Par šī modeļa produktivitāti sk. Skujiņa 1982, 168, 171–172 un Skujiņa 2002, 98. Reizēm šādas konversijas piemēri sastopami arī ar latviskas cilmes saknēm, sk. Endzelīns, 1951, 593–594; Skujiņa 1982, 178.

gadījumu, kad lietvārds, nemainot formu, tiek lietots arī kā atribūts vai kad tas pats celms tiek izmantots gan kā lietvārds, gan kā īpašības vārds, sal.: *fake*, *glamour*, *old-school* u. tml. Pēc minētā latviešu valodas internacionālismu un devējvalodas – angļu valodas – konversijas piemēra (sal. Veisbergs 2013, 67, 99) ir iespējams adaptēt arī jaunākos aizguvumus. Salīdzināsim:

Lietvārds	Īpašības vārds	
	Nenoteiktā forma	Noteiktā forma
<i>kulinār-s</i>	<i>kulinār-s</i>	<i>kulinār-ais</i>
<i>minerāl-s</i>	<i>minerāl-s</i>	<i>minerāl-ais</i>
<i>glamūr-s</i>	<i>glamūr-s</i>	<i>glamūr-ais</i> ²⁵
<i>feik-s</i>	<i>feik-s</i>	<i>feik-ais</i> ²⁶

Protams, tikai daļai aizguvumu ir lietvārda un īpašības vārda pāri, tādēļ dažviet var saskatīt tikai netiešu internacionālismu modeļa ietekmi – fleksīvās adaptācijas atbalstu, t. i., – lai arī lietvārda un īpašības vārda pāra nav, īpašības vārds tik un tā tiek adaptēts, pievienojot fleksiju. Fleksīvo adaptāciju līdz zināmai robežai var balstīt arī noteiktās formas, kuras, kā jau minēts, raksturojamus objektus ļauj izcelt, klasificēt, piemēram, lai lietuviešu valodā aizguvumu no angļu valodas lietotu klasificējami, tiek pievienots piedēklis *-in-* un galotne *-is*, piemēram: *feik-in-is skelbimas* ‘feikais sludinājums’²⁷, *super-in-is seksas* ‘superais (superīgs) sekss’²⁸ u. tml. Latviešu valodā nav atbilstoša produktīva piedēkļa, un vispār sufiksālu īpašības vārdu ar skaidru attieksmes nozīmi (izņemot internacionālismus) tajā ir maz²⁹, bet klasificējamu (vai tai tuvu) nozīmi īpašības vārdam var piešķirt ar noteiktajām galotnēm (*feik-ais*,

²⁵ Piemēram, pieskaita pie *glamūra* (lietvārds), *glamūrs apģērbs* (īpašības vārds ar nenoteikto galotni), *glamūro meiteņu* (īpašības vārds ar noteikto galotni) (<http://www.kleoo.lv/index.php?txid=1197>, 2008. gads (precīzs teksta publicēšanas datums nav norādīts)).

²⁶ Piemēram, *Benksija oficiālā Facebook lapa patiesībā ir feiks* (lietvārds), *tas ir vai nav tas feiks konts?* (īpašības vārds ar nenoteikto galotni) *kaads viltvaardis ir uztaisījis feiko profile* (īpašības vārds ar noteikto galotni) (<http://old.puaro.lv/lv/puaro/benksija-oficiala-lapa-facebook-patiesiba-ir-feiks>, skatīts 31.03.2014.; <https://twitter.com/lvetaKazoka/status/100553322188124160>, skatīts 08.08.2011.; <http://forums.delfi.lv/read.php?f=116&i=141796&t=141796>, skatīts 21.09.2009.).

²⁷ <https://m.basketnews.lt/news-41866-panevezyje-galima-isigyti-fiba-grazintus-bilietus.html>, skatīts 31.08.2011.

²⁸ <http://psichika.eu/blog/seksologas-seksas-yra-seimos-stabilumo-garantas-ir-trigubas-malonumas/>, skatīts 05.08.2014.

²⁹ Sk. MLLVG I 427; Endzelīns (1930, 51) sufiksālu attieksmes īpašības vārdu trūkumu skaidro ar iespējamo lībiešu valodas ietekmi.

oldskūl-ais, super-ais). Kā redzams – arī konkrēts noteiktības izteikšanas veids (ar fleksijām) dažos gadījumos var balstīt fleksīvo adaptāciju.

4. Pie aizgūtiem celmiem var pievienot ne tikai galotnes, bet arī piedēkļus: visbiežāk *-īg-* (piemēram: *kreiz-īg-s, kūl-īg-s, super-īg-s*, LSV), ļoti reti arī *-isk-* (piemēram, forma *super-īg-s* interneta lietojumos pašlaik ir fiksēta apmēram 182 000 reīžu, bet *super-isk-s* – tikai aptuveni 10 reīžu³⁰). Kad blakus šādām formām nav atbilstošu lietvārdu, es tās piedāvātu uzskatīt par izveidotām adaptīvā, nevis derivatīvā ceļā³¹: citā valodā eksistējošs vārds nav uzskatāms ne par semantisku, ne formālu šo formu atvasināšanas pamatu. Derivāciju var saskatīt tikai tad, ja aizguvējvaloda aizgūst arī atbilstošu lietvārdu, piemēram, īpašības vārdus *brend-īg-s, glamūr-īg-s, trend-īg-s*³² var uzskatīt par atvasinātiem tāpēc, ka līdzās tiek lietoti lietvārdi *brend-s, glamūr-s, trend-s* (< *brand, glamour, trend*). Cenšoties formas *kreiz-īg-s, kūl-īg-s, super-īg-s* izskaidrot derivatīvi, varētu mēģināt tās atvasināt arī no nelokāmām formām *kreizī, kūl, super*, bet atvasinājumi no īpašības vārdiem ar piedēkli *-īg-* nav bieži sastopami, acīmredzot dominē vārddarināšana no lietvārdiem (MLLVG I 271; LVG 267).

Kādēļ minētajos gadījumos adaptācijai ir izvēlēts tieši piedēklis *-īg-*? Tas, visticamāk, ir tādēļ, ka pašlaik latviešu valodā šis piedēklis tiek uzskatīts par produktīvāko un lietotājām pamanāmāko: pievienojot šo piedēkli, aizgūtais celms eksplīcīti (t. i., ņemot talkā atsevišķu marķieri, kuram aizgūvumā nav citas funkcijas) iegūst kādības īpašības vārdiem raksturīgās semantiski gramatiskās pazīmes. Līdzīgi kā derivatīvā ceļā jaunievietās vienības, kas izveidotas no jau esošām, pievienojot produktīvus piedēkļus, tāpat arī šajā gadījumā „pilsonību” aizguvējvalodā jaunas vienības iegūst, izmantojot to pašu veidu – piedēkļa pievienošanu. Salīdzinājumā ar nelokāmajiem aizgūvumiem sufiksālajām formām dažos gadījumos, šķiet, ir arī kāda īpašību pastipriņoša, akcentējoša nokrāsa – iespējams, tas ir saistīts ar piedēklim *-īg-* raksturīgo pazīmi apzīmēt aktīvas īpašības (MLLVG I 253–254; LVG 266–267). Līdzīgi, kā jau iepriekš minēts, dažkārt īpašības var akcentēt arī ar noteiktajām galotnēm.

³⁰ Izmantots www.google.lv, informācija vākta 2016. gada augustā (skaitītas tikai latviskas formas).

³¹ Sal. Brēde 2002, 417; Ernstsone, Tidriķe 2006, 36.

³² Piemēram, *Ja tu mani nemīli, kāda esmu, tad ne modīgs fasons, ne brendīga kosmētika nepalīdzēs* (www.tauta.lv/forum/thread/?tid=296&pag=320, skatīts 09.06.2010.); *'LaRoccā' noticis pikanti glamūrīgs 'friku' šovs* (<http://www.delfi.lv/izklaide/dzivesstils/ballites/la-rocca-noticis-pikanti-glamurigs-friku-sovs.d?id=43795258>, skatīts 07.11.2013.); Video: *Kuram čalim meitenes dod priekšroku – „trendīgajam” vai klasiskajam?* (<http://skaties.lv/izklaide/raibumi/video-kuram-calim-meitenes-dod-prieksroku-trendigajam-vai-klasiskajam/>, skatīts 17.06.2015.).

Sufiksālās adaptācijas kontekstā interesanti ir tas, ka literāros internacionālismos skaidri dominē adaptīvais piedēklis *-isk-*, piemēram: *cin-isk-s*, *drast-isk-s*, *ekscentr-isk-s*, *jurid-isk-s*, *kosm-isk-s* utt. Ņemot vērā, cik bieži šajos aizguvumos sastopams piedēklis *-isk-*, varētu šķist, ka, arī adaptējot jaunākos aizguvumus, tas tiek izmantots, bet, kā jau tika minēts, tas notiek reti. Runātāji *-isk-*, visticamāk, uzskata par mazāk produktīvu nekā *-īg-* un varbūt to saista ar normatīviem internacionālismiem. No tā secināms, ka īpašības vārdu piedēkļi *-īg-* un *-isk-* tiecas specializēties arī pēc adaptējamās leksikas jomas: *-īg-* biežāk tiek lietots sarunvalodā un slengā, savukārt *-isk-* – literārajā valodā (adaptējot internacionālismus). Vērtējot abu piedēkļu produktivitāti, par aktīvāku un dzīvotspējīgāku būtu jāuzskata *-īg-*, jo tas biežāk tiek lietots nenormētajā valodā (t. i., to nebalsta kāda noteikta tradīcija), tas ir ieguvis pirmo vietu arī Blinkenas (2002, 186) pētījumā, kurš balstīts uz biežuma vārdnīcas (LVBV) datiem. Starp citu, piedēkļi *-īg-* un *-isk-* jau izsenis ir konkurenti: piemēram, 19. gs. internacionālismos ir izmantots *-īg-* (piemēram, *loģ-īg-s*, *jurid-īg-s*, *sociāl-īg-s* u. c.³³), taču ar laiku tomēr nostiprinājās *-isk-* (to atbalstīja arī valodnieki, sk. Blinkena 2002, 171–173).

Kādēļ vienā gadījumā aizguvumi tiek adaptēti, pievienojot tikai locījumu galotnes, bet citos – arī piedēkļus? Domājams, ka valodas lietotāji svārstās starp diviem adaptācijas veidiem (neskaitot nelokāmās formas): kā jau minēts, aizguvumam pilnīgi pietiktu ar fleksiju pievienošanu, bet ar šo adaptācijas veidu konkurē eksplīcītā vārda klases apzīmēšana ar derivatīvo piedēkli. Ar laiku viens no adaptācijas veidiem var nostiprināties (vai pat no paša sākuma būt dominējošais), un tad konkurence pazūd. Kā jau iepriekš minēts, mūsdienu lietuviešu valodā no angļu valodas aizgūto adjektīvu adaptācija, pievienojot galotnes, ir sastopama ļoti reti – visbiežāk tie tiek izmantoti vai nu morfoloģiski neadaptēti, vai ar adaptīviem sufiksiem. Vai arī, piemēram, verbālu aizguvumu gadījumā latviešu valodā nav svārstīšanās starp fleksīvo un sufiksālo adaptāciju: aizgūtie angļu valodas darbības vārdi jau izsenis tiek adaptēti, pievienojot piedēkli *-ē-* vai *-o-* un nekad – tikai pievienojot fleksijas, piemēram, *kancel-ē-t*, *print-ē-t*, *sken-ē-t*, (*ie-*)*ček-o-t*, *čill-o-t*, *džump-o-t*, *seiv-o-t* (< *cancel*, *print*, *scan*, *check (in)*, *chill*, *jump*, *save*) u. tml.³⁴

5. Ņemot vērā iepriekš minēto, latviešu valodā var izdalīt trīs jaunāko angļu valodas adjektīvo aizguvumu funkcionēšanas tipus: 1) nulles adaptāciju, kad aizguvums neiegūst nekādu aizguvējvalodas morfēmu, 2) fleksiju pievienošanu, 3) derivatīvā piedēkļa (un nepieciešamo galotņu) pievienošanu.

³³ Sk. Blinkena 2002, 171, 175–176.

³⁴ Šķiet, ka piedēklis *-o-* jaunāko aizguvumu adaptēšanā tiek izmantots biežāk.

Nulles adaptācijas gadījumā, protams, aizgūtais celms nesniedz nekādu papildu morfoloģisko informāciju, bet, pievienojot fleksijas un piedēkļus, rodas iespēja apzīmēt saskaņojumu, noteiktību un pakāpi. Tas, ka aizgūtie celmi iegūst ne vien nenoteiktās, bet arī noteiktās galotnes, pierāda noteikto galotņu produktivitāti, bet tie gadījumi, kad tiek aizgūts viena celma lietvārds un īpašības vārds un abi tiek adaptēti, pievienojot galotnes, pierāda konversīvo attiecību dzīvotspēju starp aizguvumiem. Ja tiek pievienots piedēklis *-īg-*, acīmredzot ir vēlme aizgūto celmu aizguvējvalodas leksikā ieviest, izmantojot derivatīvu (nevis formveidojošu) morfēmu. Piedēkļa *-īg-* izvēle parāda, ka tas tiek uztverts kā viens no tipiskākajiem un produktīvākajiem īpašības vārdu afiksiem, un aizguvumi ar šādu piedēkli tiek interpretēti kā kādības īpašības vārdi. Jāpievērš uzmanība tam, ka piedēklis *-īg-* kā adaptīvs līdzeklis ir raksturīgs sarunvalodai un slengam, bet normētās valodas starptautiskajos aizguvumos dominē *-isk-* (ļoti bieži ar klasificējamo nozīmi). Dažos gadījumos redzams, ka noteiktās galotnes un piedēklis *-īg-* pastiprina un uzsver aizgūtā celma apzīmēto īpašību.

Kā turpmāk attīstīsies adjektīvo aizguvumu adaptācija latviešu valodā, ir atkarīgs no runātāju vērtējuma: vai nelokāmu formu skaits samazināsies vai palielināsies, vai biežāka kļūs fleksīvā vai sufiksālā adaptācija. Kā jau labi zināms, vienu vai otru izvēli nosaka valodas sabiedrībā valdošās tendences – kādus izteiksmes līdzekļus runātāji uzskata par efektīvākajiem un tādiem, kas precīzāk atspoguļo viņu komunikatīvo ieceri, viņu attiecības ar vidi un citiem runātājiem. Runājot metaforās, šo faktoru kopumu varam uzskatīt par valodas attīstības modi:

*superīgas domas
viena pēc otras
superība rodas pēc
superības modes³⁵*

No lietuviešu valodas tulkojusi Lāsma Sirmule.

1. Baldunčiks 1989 – Baldunčiks, Juris. *Anglicismi latviešu valodā*. Rīga : Zinātne, 1989.
2. Blinkena 2002 – Blinkena, Aina. Īpašības vārds. *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība*. 1. sēj. *Lokāmās vārdšķiras*. Red.: A. Blinkena, K. Pokrotiece. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2002, 140.–242. lpp.
3. Brēde 2002 – Brēde, Maija. Anglismi jauniešu leksikā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Nr. 6, 2002, 415.–421. lpp.

³⁵ Martas Asinis, *OK. Super!*, sk. iepriekš.

4. Endzelīns 1930 – Endzelīns, Jānis. Latvieši un viņu valoda. *Latvieši*. Red.: F. Balodis, P. Šmits. Rīga : Valters un Rapa, 1930, 50.–53. lpp.
5. Endzelīns 1951 – Endzelīns, Jānis. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
6. Ernstsone, Tidriķe 2006 – Ernstsone, Vineta, Tidriķe, Laura. *Jauniešu valoda*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2006.
7. Görlach 2002 – Görlach, Manfred. Introduction. *English in Europe*. M. Görlach, ed. Oxford : Oxford University Press, 2002, pp. 1–12.
8. LSV – Bušs, Ojārs, Ernstsone, Vineta. *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. 2. izd. Rīga : Zvaigzne ABC.
9. LVBV – *Latviešu valodas biežuma vārdnīca*. Apvienotais (1.–3.) sēj. Red. T. Jakubaite. Rīga : Zinātne, 1973.
10. LVG – *Latviešu valodas gramatika*. Red.: D. Nītiņa, J. Grigorjevs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2013.
11. MLLVG 1 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. 1. sēj. *Fonētika un morfoloģija*. Red.: A. Bergmane, R. Grabis, M. Lepika, E. Sokols. Rīga : LPSR ZA izdevniecība, 1959.
12. Pakerys 2016 – Pakerys, Jurgis. Morphological adaptation of adjectival borrowings in modern Latvian. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*, 20 (1), 2016, pp. 147–162.
13. Pakerys (iespiešanās) – Pakerys, Jurgis. Morphological adaptation of adjectival borrowings in modern Lithuanian. *Baltistica* (iespiešanās).
14. Skujiņa 1982 – Skujiņa, Valentīna. Revidējama vai nerevidējama homonīmija? *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 17. laid., 1982, 163.–178. lpp.
15. Skujiņa 2002 – Skujiņa, Valentīna. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. 2. lab. un papild. izd. Rīga : Latviešu valodas institūts, 2002.
16. Tadmor 2009 – Tadmor, Uri. Loanwords in the world's languages: Findings and results. *Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook*. U. Tadmor, M. Haspelmath, eds. Berlin : De Gruyter Mouton, 2009, pp. 55–75.
17. Thomason 2001 – Thomason, Sarah. *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2001.
18. Veisbergs 2013 – Veisbergs, Andrejs. *English and Latvian Word Formation Compared*. Rīga : The University of Latvia Press, 2013.